

daguerreotik, ו' אירר דעם 3טן מאי 1979
לאנדאן

טיעדרה. ביחס!

וועס מאכט איר? איר האף איז איר זייט שוין באקוועם
איינגעארדנט אין דער נייער הימ. א גרויסן דאנק פאר איער
בריגו וואט האט מיר, ווי אלעמאָל זייער שטארק בעהאלפֿן.
דא אין לאנדאן האב איר ניט קיין ספֿעציילע נייעס. מאָרבּעט
שוווער אין אוניבּווערטיטעט, אַחַזְעַאַךְ אַצְלַאַסְעַן שְׂרִיבַּבְּ אַיר אַדִּיסְטַּרְטַּאַצְיַע
איבער דער היטטאוּישֶׁר פָּאנְאַלְאָגִיעַ אָוֹן מַרְפָּאַלְאָגִיעַ פּוֹנְגַּעַם לְשׁוֹן קָדוֹשׁ
אַמְפָּאַנְעַט אֵין יִידִישׁ. אַ גָּאָר גְּרוּיסְעַן אַרטְ פָּאַרְנְעַטְמַטְמַטְרַעְ אַלְפּוֹן
אייער וווערך וועלכּע זיינגען אַן שְׂוּם טְפַקְטַּע דִּי בעסטע אַיבּעַר דִּי
רעטלעַר פּוֹנְגַּעַם מַעֲרַבְדִּיקְעַן יִידִישׁ אַינְעַם צְוּוֹאַנְצִיקְסְּטַן יַאֲרֻהְוָנְדָעַרְתָּן.
דערכו לערדן איר צוּוִיִּיְהָ קָלָאַסְעַן פּוֹן יִידִישׁ (אנַהֲיִיבָּר אָוֹן מִיטְלִידִיקָּעַ)
איינְעַם "אַקְסְפָּאַרְדָּר צְעַנְטָעַר פָּאַר הַעֲכָרָה הַעֲבָרָה אִישָׁ שְׁטוֹדִיעָם". דִּי רִיאַזְעַ
קִיְּנַן אַקְסְפָּאַרְד אֵין מָל אֵין דָעַר ווּאָרְקָא אוּיפּ דָעַר אַיְזְנַבָּאָן אֵיז זִיְּעַר
אין איינגענענְאָמָּה.

וואָלָט טָاطָע אֵיז זִיְּעַר אַ פִּינְעַר יַד נָאָר ווּאָס אֵיז שִׁירְ צָו
מַבִּינְהָ אַיבּעַרְן הַאלְעַנְדִּישָׁן יִידִישׁ --- זִיְּט אַיר אַוּדָאִי אֵין גָּאנְצָ
געַרְעַטְ. אַוְיָבְ אַיר זִיְּט מִיט אִים אֵין קָאנְטָאָקָט גִּיט אִים פּוֹן מִיר אַ
גָּאָר הַאֲרַצִּיקָן גְּרוֹסָ.

אַיר פָּאַרְשְׁטַיִּי פּוֹן דִּי הַיְּגָעָן קָלָאנְגָּעָן אַד דָעַט קָלָאַסְעַן פּוֹן יִידִישׁ
אֵין אַמְּסְטָעַרְדָּאָם לְעַרְנְטָ פְּרוּיָ פּוֹקָס. מַעַרְ פְּרַטִּים (אַיבּעַרְן קָלָאַסְעַן, אַיבּעַר דָעַט
גְּיוּוֹאָ, אַיבּעַר דִּי חַלְמִידִים) ווּוִיִּס אַיר נִיטְ.

אייער פְּרִיאַנְדְּלַעְבָּעָ אַינְפָּאַרְמָאַצְיָע אַיבּעַר דִּי סְגוּלָאָטָן ווּאָס ווּעָרָן
"פָּאַרְצִיךְהַט" אֵין יִידִישׁ אָוֹן ווּיְדָעָר פָּאַרְסְּגּוֹלָט אַמְּאָל דָוְרָךְ דָעַר הַשְּׁפָעָה פּוֹן
דָעַט אַפִּיצְיָעָלָן לְשׁוֹן-קָדוֹשׁ (אַשְׁכְּנָזִישׁ) האָב אַיר צִיטְרִיט אֵין אַנְאָרְבּעַט אַיבּעַר
דָעַר טָעַמְעַ ווּאָס דָאָרָף דְּעַרְשִׁיְינָעָן אֵין 1980 אַינְעַם "אַינְטָעַרְנָאַצְיָאָנָאָלָן
זְשָׁוְרָנָאָל פּוֹן דָעַר סָאַצְיָאַלְאָגִיעַ פּוֹן שְׁפָרָאָךְ" ווּאָס דְּעַרְשִׁיְינָס פּוֹן מַוְתָּאָן
אֵין הַאֲלָאָנָד. כְּהָאָב נָאָר דָעַרכוּ צוּוִיִּיְהָ פְּרָאַגְּעַלְעָרָךְ, אַיבּעַר דִּי פְּאַרְלַעְן
לִיְּזָעָר/אַלְיָזָר אָוֹן מַלְךְ/אַלְיָמָלָךְ --- צִי אֵיז דָאָס דָעַר פָּאָל אֵיז יַעֲדָךְ
יַד ווּאָס האָט גַּעַהְיִיסְעַן לִיְּיָעַר האָט מַעַן בִּים אַרְוִיְפְּרוֹפָּן אֵין שָׁוֹל אַנְגְּעַרְוָפָּן
אלְיָזָר? אָוֹן יַעֲדָךְ יַד ווּאָס האָט גַּעַהְיִיסְעַן מַלְךְ האָט מַעַן אַרְוִיְפְּגַעְרוָפָּן צָו
דָעַר תּוֹרָה דְּוֹוָאָק "אַלְיָמָלָךְ"? אָוֹן אַוְיָבְ דָאָס אֵיז דִּיכְתִּיךְ (מַסְתָּמָא לְכָל הַפְּחוֹת
פָּאָרָן עַרְשָׁתָן פָּאָל) זִיינָעָן אלעַמָּאָל דָא אַונְטָעַרְשִׁיְידָן אֵין דָעַר אַוִּיסְפְּרָאָךְ ---

קְלַיְזֵר / mְלַיְזֵר קְלַיְזֵר / elimelech קְלַיְזֵר / elimelech

דאָס הַיִּסְטָ אֵיז לִיְּזָעָר/מַלְךְ אלעַמָּאָל מִיט צִירָה אֵין דָעַר פָּאַלְקְשְׁפָּרָאָךְ אָוֹן
אלְיָזָר/אַלְיָמָלָךְ אלעַמָּאָל מִיט סְגוּלָה? צִי אָפָּשָׁר זִיינָעָן בְּאָרְקָאָלָן אָוֹן מַלְךְ
בָּאַטְרָאָט גַּעַוְוָאָרָן ווּי צוּוִיִּי פָּאַרְשִׁיְידָעָן גַּעַמְעַן בְּכָלְלָה?

צי איז דער **אַז** אין דעם נאמען צוונעם אוות **בְּ** אלעטאל קורץ צי בעדענטט איר אויך אַז וואריאנט **קָאָפֶן?** צי זייןגען געוווען פאפוולערע ווארייאנטן פון דִּזְוֹתְּיוֹתְּ-נוּמְעָן פָּאָר בְּ אָוֹן תְּ מִיט **אַדְּעָר אַז?** --- אַדְּעָר אלעטאל דווקא ?**קָאָפֶן/חָאָפֶן** אָוֹן **טֻוֵּף** קטש וועגן דער וואקלעניש אין יוד **יָוֹתְּ/גָּוֹתְּ?** האט איר מיר געשריבן פאראייארן. וועלכער פון דִּזְוֹתְּ ווארייאנטן איז מער פאלקסטימלעך, אָוֹן וועלכער איז מער אונטער דער השפה פון דער אשכנדיזישער הברה פון דער שול? צוינט ציר מועל דִּזְוֹתְּ גאנצע טראח וואס איר פארשאָפֶן אַיִּינָן, נאָר אַיִּינָן וואלט אַיִּינָן זיינער שטארק געדאנטט ווען איר ווייסט אָן אוּפָן ווי אַזְוִי אַיִּינָן וואלט בעקענט הערין דעם האלענדיזן אשכנדיזן אַרוֹיסְטְּרִיךְ בֵּין דער תפילה אָוֹן בַּיִּים לִיְּעָנָן דִּזְוֹתְּהָ, דִּיְּהָ דִּיְּאַלְּטוּ אשכנדיזש האלענדיזש האברה. אויב איר אַדְּעָר עמען וועמען איר קענט מיר דעקאמענדירן וואלט געוווען ביכולה אַמוּסְטְּרָפָן פוןעם אוּטְּעָנְטְּיזְנָן האלענדיז-אַשכנדיזן נוֹסֶח אַרְיִינְזָאגָן אַיִּינָן קָאָסְטְּקָע וואלט אַיִּינָן מיט פרידיך צוּבָשִׂיקָט אַלְּיִידִיקָע קָאָסְטְּקָע. בַּיִּים אַרְאָפְּנָעָמָן אַיִּינָן קָאָסְטְּעָמָן מַזְּטְּעָדָן-פָּוֹן פּוֹילִישָׁע אָוֹן לִיטְּוֹוִיָּשָׁע מַזְּטְּעָרָן פָּוֹנָעָם אַשכנדיזן לשון קודש וועדר איר כטדר מער אָוֹן מער אַיבְּרָגְּעָצִים אָז דִּי טַעַמְעָ פָּוֹן דער פָּאַנְאַלְּגִיָּע פָּוֹן אַשכנדיז אַיִּז עד הַיּוֹם נִית בָּאַרְבָּעָט גַּעֲוָאָרָן ווי עם באָדָרָך צו זיינ.

דעם קומעדיקן נאוועמבער בין איר פארבעטען צו רעפערירן אַיִּינָן גִּינוּ-יַיְאָרָק אַינְעָם גִּינוּוֹ אַיבְּרָע דער אַינְעָוּוֹיִינְגִּיסְטָר דִּיאַלְּעָקְטָאַלְּגִיְשָׁעָר קְלָאַסִּיפִּיקָאַצְּיָע פָּוֹן מַעְרָב יִיְדִּיש. נאָר אַמְּאָל ווּעָלָן דִּי אַינְפָּאַרְמָאַצִּים פָּוֹן אַיִּיעָרָע ווּעָרָק אָוֹן אַיִּיעָרָע בְּרִיאָו שְׁפִילָן אַגָּר גְּרוּיָסָרָאָל :-- כֹּוֹוָעָל אַפְּט צִיטְרָן פָּוֹן אַיִּינָן. אַוְיִסְעָר דִּי מַאְדָעָנָע בָּאַשְׁרִיְבָּוּנָגָעָן נֹזֶץ אַיִּינָן אַסְרָר דִּי מִסְיָאַנְעָרִישָׁע אָוֹן בְּכָל קְרִיסְטָלָעָכָע ווּעְרָטְעָרְבִּיכָע דָּעָן מַעְרָב יִדִּיש פָּוֹנָעָם 18טָן יַאֲרָהוֹנְדָעָת ווּאוֹ דער מאָנְגָּל בִּיּוֹן דִּי מַחְבָּרִים אַיִּינָן הַעֲבָרָעָאִיש-קָעָנְטָעָנִישָׁן אָוֹן דער בגאנְג אַרְוִיסְצּוּגָעָבָן אַט דִּי בִּיכָּעָר אַיִּינָן לְאַטְּיִינִישָׁע טְרָאַנְסְּקָרִיפְּצִיעָזְיָע זִיְנָעָן מַיִּידָע גּוֹרְמִים צו דעם אָז דִּי ווּעָרָק פָּוֹן דעם 18טָן יַאֲרָהוֹנְדָעָת שְׁפִיגָּלָעָן אָפְּ גָּאנְג גַּעֲטָרִי דעם מַצְבָּה פָּוֹנָעָם גַּעֲרָעָדָן יִדִּיש (אַיִּינָן לְמַשְׁלָל "פִּילָּאַבָּלָאָטוֹס", "בִּיבְּלִיאָפִילָּוֹס", זָעַלְיָג, פְּרִידְרִיך, אַ"א). אַיִּינָן טְעָנְטָאַתִּיוּעָזְמָקָה --- דער ווּאַקְאַלִּיזָם פָּוֹנָעָם הַאלְעָנִישָׁן יִדִּיש אַיִּז דִּיאַלְּעָקְטָשׁ זִיִּינָרָע נָעָנָט צו דִּי מַעְרָב-יִדִּיש דִּיאַלְּעָקָטָן פָּוֹן צְפּוֹן-דִּיְּטְּשָׁלָאָנָד בָּאַשְׁרִיְבָּן דָוָרָךְ פִּילָּאַבָּלָאָטוֹס אָוֹן פְּרִידְרִיךְ בָּעַת דִּי אַנְדָעָר דָעָרָמָאנְטָע קְאַמְפִילָאַטָּאָרָן פָּוֹן ווּעְרָטְעָרְבִּיכָע דָעָמָעָם 18 יַאֲרָהוֹנְדָעָת בָּאַגְּוֹצָן זִיךְרִי מִיט אַלְּטִינִישָׁע טְרָאַנְסְּקָרִיפְּצִיעָזְיָע ווּאַס אַיִּז עַגְבָּעָגָעָן מִיט דִּי מַאְדָעָנָע בָּאַשְׁרִיְבָּוּנָגָעָן פָּוֹן דעם יִדִּיש פָּוֹן דער שְׁוֹוִיִּיצְיָע אָוֹן גַּעֲבָוָנְדָן מִיט דִּי מַאְדָעָנָע בָּאַשְׁרִיְבָּוּנָגָעָן פָּוֹן דעם יִדִּיש פָּוֹן דער שְׁוֹוִיִּיצְיָע אָוֹן עַלְזָאָם. דִּיְּהָ אַיִּז זָעָאָס כּוֹלְדִּיקָע צְפּוֹן-דָּרוֹמְדִּיקָע אַיִּינְטִילְוָנָג פָּוֹן מַעְרָב יִדִּיש ווי אַיִּינָן אוּסְבָּאַנְגָּפָן פָּוֹנָקָט. ווי אַיִּז האָט 100% רִיכְטִיק אַנְגְּבוֹוִיזָן אַיִּינָן אַיִּינָן אַרְבָּעָט אַיִּינָן "פִּילְדָּאָוּ יִדִּיש" אַיִּז דִּי טַעַרְיָע אַז דָּאָם

האלענדיישע יידיש שמאמט פון מזרח יידיש גארנישט וווערט (אחז ד').
ガָאַר ווּינצִיךְעַ לִיְּזֹוּעֶרֶתֶעֶר ווָאַס זִיְּעַד פָּאנַעַטִּישֶׁעֶר גַּעַשְׂטָאַלֶּט ווּיְיִזְטָאַן אֲזֵיכְר אֲזְרַחְדִּיקָן מַקּוֹר). לְוִיס ווִי אַיךְ זַעַאַיז דָּאַס האַלענדיישע יידיש
דאַס אַיְינְצִיךְעַ מַעֲרַבְ-יִידְישָׁעַ רַעַשְׁטָל אַיְן 20סְטָן יַאֲרַהוּנְדָעֶרֶת ווָאַס שְׁפִיגְלָט אֲפַפּ
אֲפַפּ אַסְטָעַם עַנְלָעַר צַו דָּעַם פָּוֹן פִּילָּגְלָאַטוֹסְן אָוֹן פְּרִידְרִיכְן. (לִמְשָׁל צִירָה/סְגּוֹל
אוֹן חִלּוּם/קְמַץ זִיְּנָעַן בְּדָרְךְ כָּלֵל בֵּית צְוּנוּיְפְּגָעָפָלָן --אַחֲזָעַ פָּאַלָּן ווָאוֹ
אֲצַעְמִישָׁ אֲדָעָר פָּאַרְבִּיטִיט אַיְזָכָר עַנְטָפָעָרָעָר פָּוֹנָעָם מַהְדָּן).

איַן עַלְזָאַם אוֹן איַן דָּעַר שְׂוֹוִיִּיךְ אַיְזָדָעָר עַנְטָפָעָרָעָר פָּוֹנָעָם מַהְדָּן
קוֹרְצָן אֲזַיְּנָעַן אַפְּלָעַן זִילְבָּן בְּדָרְךְ כָּלֵל גַּעַבְלִיבְּנָה,
געַלְעַנְגָּט אַבְּעָר ~~אַזְּאָא~~ נִיט בְּעַקְיִילְעַכְט ~~אַסְסְּאָאָלָן~~, דָּעַרְפָּאָר

גַּרְאָבָן

בַּגָּר

שַׁאֲגָן

גַּאֲרָטָן

בַּאֲרָד

הַאָז

נַאֲמָעָן

שַׁלְאָגָן

צַאָלָן

פַּאֲרָן

פָּאָר

זַאָגָן

בַּאֲצָאָלָן

אַרְעָם

שְׁטָאָט (פָּוֹן דָּעַר מַדִּינָה ווִי "אַמְסְטָעַרְדָּאָם"; אַיְן שָׁוֹל)

וּוָאַס

נַאֲז

הַאָבָן

אַאֲ"רוֹן

זִיְּנָעַן אַלְעַ מִיטָּה אַיְן עַלְזָאַם אוֹן אַיְן דָּעַר שְׂוֹוִיִּיךְ לוִיס דִּי
בָּאַשְׁרַיְיִבְוְנְגָעַן פָּוֹנָעָם 20סְטָן יַאֲרַהוּנְדָעֶרֶת. וּוֹאַלְטָ דָּאַס גַּעַוּוֹעַ אַמְתָ צַו
זַאָגָן אֲז אַיְנָעַם הַאַלענדיישָׁן יִידְישָׁהָבָן אַט דִּי אַלְעַ ווּוּרְטָעָר סְ
בָּעַח פָּאַרְאַלְעָלָעָ פָּאַרְמָעָס מִיטָּה זִיְּנָעַן אַלְעַמָּאָל אַרְזּוּלְטָאָט פָּוֹן
דָּעַר הַשְּׁפָעָה פָּוֹן דָּעַר נִיְּהָוִיכְדִּיְתְּשָׁעָר שְׁפָרָאָר? בִּיְיָ אַצָּאָל ווּוּרְטָעָר
(לִמְשָׁל נַאֲז) ווּיְיִזְטָ אַירָן אַזְיִיךְ פָּאַרְאַלְעָלָעָ פָּאַרְמָעָס, נַאֲרַצְיָ אַיְזָדִי
סְ -פָּאַרְמָעָ אַיְן יַעֲזָן פָּאַל דִּי אַמְתָה הַאַלענדיישָׁן יִידְישָׁעָ, צַיְזִיְנָעַן אַפְּשָׁר
גַּעַוּוֹעַ ווּוּרְטָעָר (אַדָּעָר גַּעַבְרָאַפְּיִישָׁ טִילְלָן אַיְן הַאַלְאָנד גַּוְפָּא) ווָאַס הַאָבָן

טאקע א נאטירלעבן א אינ בז' אדער וועלכע ניט איז פון די
אנדרע ווערטער? צי קען מען אויך זאגן איז די פארמע סְפָּרָה איז
מער נאטירלעך האלענדייש יידיש אידיער צי זיגגען בידע גלייכע
וואריאנטן וואם די זעלבייקע ריבידער האבן באנווצט? צי איז דער
חוֹדְשׁ-נַאֲמָעַן אֶבְּ בְּלוֹיז אָפְּ אדער איז געוווען אויך א וואריאנט
סְפָּרָה?

אייך האפ איז האט דערהאלטן די פרעלימינארע ארבעט איבערן
האלענדייש יידישן וואקליזם וואם איך האב איך ארויסגעשיקט פון ניו-יאראק
דעם פארגואנגענעם סעפטעטער. פארשטיטיס זיך איז איך וועל זיך פריעין אויב
אייך האט אויסבעסערוונגען צו מײַגע טוֹתָן.

אייך וואלט געווואלאט אונשרייבן וועגן איך און ארטיקל (אפשר פאר
יִדִּישׁ שְׂפָרָה, אדער אן אנדר פובליקאציע), איך אידער זידער גוואלדייך
וויכטיקער ראלע וואם איך שפילט איך דער יידישער פילאלאגיע פונעם
20סְטָן יארהונדערט. צי קען איך געפינען בעדרוקט ביאגראפִּישׁ-ביבלייאגראָפִּי-
שע מאטעןיאָלָן? איך וואלט געוווען זיעער דאנקbaar פאר וועלכע ניט
אייך אינפארמאציע אדער אפשיקן צו געדראוקטן מקורות.

אויב איך קען איך אמאל מיט עפֿעַס צו ניז קומען אין לאנדאן,
לאזט מיד וויסן, כי זועל זיך פריעין. איך האפ איז האלנד איז
א ביטעלע ווארערמער אידיער דא --- נאך א גאר קאלטן ווינטער איז
נאך געבענגען א שניי ביז איערנעכטן! (ד"ה איז מאַיַּה).

מיט הארציקן גראָס און פרײַינדאָפּ, בלײַב איך איער

אייבערגעבעגענער

3/10

